ESCOLA D'ART DE MALLORCA

Govern de les Illes Balears
Conselleria d'Educació i Universitats

PROGRAMACIÓ DIDÀCTICA 2026-2027

1. Identificació del mòdul

1.1. Dades del mòdul

CICLE FORMATIU DE GRAU SUPERIOR DE COMIC (LOE) I CICLE FORMATIU DE GRAU SUPERIOR D'IL·LUSTRACIÓ (LOE)
MÒDUL MIC01-REPRESENTACIÓ ESPACIAL APLICADA I Ilustració /Còmic

Curs	Període	Hores setmanals	Nombre de crèdits ECTS
Primer	Anual	4	8

Professorat responsable
Bruno Daureo
Correu electrònic: bdaureo@eam.cat
Horari de tutories: Dimarts 16:50-17:45

Coordinador de Comunicació Gràfica i Audiovisual
José Luís Díez Fernández
Correu electrònic: jdiez@eam.cat

1.2. Contextualització del mòdul dins el pla d'estudis

La perspectiva es defineix com l'art de representar els objectes en la forma i la disposició amb què apareixen a la vista. També, com el conjunt d'objectes que es visualitzen des del punt de vista de l'espectador. A la nostra vista, el relleu que presenten les formes dels cossos va significar la gran conquesta dels pintors del segle XV per al desenvolupament d'una part de les Perspectives. Mitjançant aquesta tècnica, els il·lustradors projecten la il·lusió d'un món tridimensional en una superfície de dues dimensions.

La perspectiva, llavors, és un sistema que permet representar tres dimensions sobre una superfície plana de dues dimensions, per tant, és una simulació del visible de la natura que permet figurar l'efecte volumètric dels objectes, col·locats aquests en un ambient de falsa profunditat.

En aquest mòdul l'estudiant aprendrà a utilitzat els recursos narratius de la perspectiva com a instrument compositiu per al disseny de qualsevol il·lustració.

1.3. Requisits per cursar el mòdul:

Recomanacions: nocions de dibuix i de visió espacial

2. Normativa de referència

Real Decreto 596/2007, de 4 de mayo, por el que se establece la ordenación general de las enseñanzas profesionales de artes plásticas y diseño (BOE 25/05/2007).

Decret 15/2019, de 15 de març, pel qual s'estableixen els currículums, en l'àmbit de les Illes Balears, dels cicles formatius de grau mitjà de tècnic d'Arts Plàstiques i Disseny en Assistència al Producte Gràfic Imprès i de grau superior corresponents als títols de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Fotografia, de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Il·lustració i de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Còmic, pertanyents tots a la família professional artística de comunicació gràfica i audiovisual, i es regulen l'avaluació i les proves d'accés dels estudis professionals d'arts plàstiques i disseny (BOIB 035, 16 març 2019)

3. Objectius d'aprenentatge del mòdul

1. Utilitzar els mètodes, els procediments, les convencions i les tècniques gràfiques pròpies del dibuix tècnic en la recerca i la definició formal d'il·lustracions i en la comunicació gràfica d'idees.
2. Solucionar problemes de representació espacial d'imatges tant de l'entorn com de la inventiva pròpia, utilitzant el sistema de representació adequada.
3. Resoldre a mà alçada problemes de representació espacial en supòsits pràctics de l'especialitat.
4. Conèixer els recursos del dibuix tècnic utilitzats en imatges de còmic i analitzar-los en relació amb el llenguatge artístic plàstic.
5. Valorar l'espai bidimensional com a element dinàmic, expressiu i compositiu a la representació gràfica.
6. Valorar el dibuix tècnic com a eina bàsica en l'estudi formal i estructural de la realitat sensible, en la transmissió d'informació i en la ideació i la materialització d'imatges.

4. Continguts temàtics del mòdul *(distribuïts en unitats d'aprenentatge)*

4.1. Continguts temàtics

1. El dibuix tècnic i la perspectiva als còmics i a la il·lustració.
2. Projeccions: ortogonals, obliqües. Reversibilitat.
3. Sistemes de projecció: dièdric, axonomètric, cònic.
4. Sistema dièdric: alfabet d'elements i plans de projecció. Paral·lelisme. Perpendicularitat. Figures planes. Poliedres regulars. Seccions. Interseccions.
5. Sistema axonomètric: isomètric, dimètric, trimètric. Figures planes, poliedres regulars. Perspectiva cavallera. Perspectiva isomètrica. Dibuix isomètric.
6. Sistema cònic. Perspectiva cònica. Nocions fonamentals.
7. Plànol geometral. Línia de l'horitzó; influència de l'horitzó a la perspectiva. Plànol inclinat.
8. El cercle en perspectiva.
9. Perspectiva de les formes bàsiques. Cub, cilindre, prisma, piràmide i con.
10. La il·luminació en perspectiva cònica. Reflexos. Ombres. Ruptures, efecte mirall, imatges múltiples.
11. Perspectiva intuïtiva: angulació i il·luminació variables.
12. L'ús de l'espai com a element expressiu. Distorsions.
13. Tècniques gràfiques, procediments i materials. Dibuix a mà alçada. Aportacions de les noves tecnologies.
14. Tipus de perspectives còniques. Perspectiva cònica central o d'un punt de fuga. Perspectiva cònica obliqua o de dos punts de fugida. Perspectiva aèria i contrapicat: tres punts de fugida. Cercle i formes tridimensionals bàsiques. Elements complexos.
15. Il·lustracions tridimensionals o desplegables. El llibre animat.

Desenvolupament dels continguts:

BLOC 0.- El llenguatge de l'espai

El llenguatge de l'espai: les projeccions ortogonals i obliqües. Reversibilitat. Els sistemes de representació i la seva aplicació pràctica.
Descripció de la forma tridimensional en els diferents sistemes de representació: dièdric, axonomètric, acotat i cònic.
Sistema dièdric: alfabet d'elements i plans de projecció. Paral·lelisme. Perpendicularitat. Figures planes. Poliedres regulars. Seccions. Interseccions.

BLOC 1.- Sistema cònic: generalitats

Introducció a la perspectiva cònica: elements i nocions fonamentals: punt de vista, pla del quadre, horitzó i pla geometral. Relacions entre aquests elements i diferents tipus de perspectiva cònica: central, obliqua, aèria i contrapicat.

Perspectiva cònica de les formes bàsiques: cub, cilindre, prisma, piràmide i con.

BLOC 2.- Perspectiva cònica central

Perspectiva cònica central o d'un punt de fuga.
Cercle i formes tridimensionals bàsiques.
Elements complexos.

BLOC 3.- Perspectiva cònica obliqua de pla del quadre vertical

Perspectiva cònica de dos punts de fuga.
Cercle i formes tridimensionals bàsiques.
Elements complexos.

BLOC 4.- Perspectiva cònica obliqua de pla del quadre inclinat

Perspectiva cònica de tres punts de fuga: Perspectiva aèria i contrapicat
Cercle i formes tridimensionals bàsiques.
Elements complexos.

BLOC 5.- Sistema axonomètric

Sistema axonomètric: isonomètric, dimètric, trimètric. Figures planes, poliedres regulars.
Perspectiva isomètrica i les seves aplicacions
Perspectiva cavallera i les seves aplicacions
Perspectiva militar i les seves aplicacions

BLOC 6.- Aplicació de la llum a la perspectiva cònica

Teoria d'ombres
Ombres de llum natural
Ombres de llum artificial
L'ús de la llum i l'ombra com a element expressiu

BLOC 7.- Reflexos en perspectiva cònica: l'efecte mirall

Reflexos en superfícies planes horitzontals
Reflexos en superfícies planes verticals

BLOC 8.- La perspectiva com a element compositiu

L'ús expressiu de la perspectiva
Perspectiva «a sentiment»: angulació i il·luminació variables.
Escenaris. Enquadraments i plans. Interacció personatges-escena
Il·lustracions tridimensionals o pop-ups. El llibre animat.

5. Materials i recursos didàctics

5.1. Bibliografia bàsica

MATEU-MESTRE, M.: *Framed Perspective. Vol I i II*. Design Studio Press. Los Ángeles. 2016

VILLANUEVA, L.: *Perspectiva lineal. Su relación con la fotografia*. Edicions UPC. Barcelona 1996

5.2. Bibliografia complementària

BÄRTSCHI, W.A.: *El estudio de las sombras en la perspectiva*. Gustavo Gili. Barcelona 1982

BONET MINGUET, E.: *Perspectiva cónica*. Quiles, Artes Gráficas. Valencia, 1985

COLE, A.: *Perspectiva*. Blume, Barcelona 1993

FLOCON, A & TATON, R.: *La perspectiva*. Editorial Tecnos. Madrid, 1966

LAWSON, P.J.: *Perspectiva para dibujantes*. Gustavo Gili. Barcelona 1951

PARRAMÓN, J.M.: *El gran libro de la perspectiva*. Parramón Ediciones. Barcelona 1991

ROGRIGUEZ DE ABAJO, F.J. & REVILLA, A.: *Tratado de perspectiva*. Editorial Donostiarra. San Sebastián, 1985

ROTGANS, H.: *Perspectiva*. Ediciones CEAC, Barcelona, 1997

SCHAARWÄCHTER, G.: *Perspectiva para arquitectos*. Gustavo Gili. México, 1990

WARD, T.W.: *Composición y perspectiva*. Blume. Barcelona, 1992

5.3. Altres recursos

Presentacions, vídeos…

6. Metodologia docent

6.1. Estratègies generals metodològiques

Mètode expositiu: Es presentaran els temes d'una manera estructurada amb un increment progressiu del grau de dificultat.

Resolució d'exercicis: Es demanarà a l'estudiant que realitzi una sèrie d'exercicis, aportant les solucions adients, aplicant la teoria i els mètodes resolutius apresos a classe. Aquests exercicis es plantejaran per escrit i se'n definiran, a més, els continguts a desenvolupar, els objectius a assolir, els criteris particulars d'avaluació de cadascun d'ells i la data de lliurament.

6.2. Organització i tipus d'activitats d'aprenentatge

Les activitats d'aprenentatge consistiran en exercicis pràctics a partir d'uns requeriments i partint del full de paper en blanc, o a partir d'una informació impresa prèvia. No s'aplicaran, en principi, els mètodes estrictes de mesura en perspectiva cònica des del sistema dièdric, sinó que gairebé tots els exercicis seran intuïtius.

6.3. Instal·lacions del centre i material

Aula amb taules de dibuix, pantalla digital, pissarra, taula de llum.

L'alumnat emprarà material bàsic del dibuix tècnic: escaires, regla, llapis, goma, compàs i diferents tipus de suports, segons els requeriments de l'acabat final de cada treball. En alguns casos es podrà requerir suport informàtic.

6.4. Activitats interdisciplinàries

Pot ser alguna interdisciplinar amb el mòdul de *tècniques, dibuix o projectes.*

6.5. Activitats complementàries i extraescolars

Les activitats complementàries es desenvoluparan d'acord amb les necessitats acadèmiques de l'assignatura i/o el calendari de les institucions públiques i privades que les organitzen (si escau).

6.6. Atenció a la diversitat

La *Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació* (Títol II, equitat en l'educació) tracta de l'atenció educativa diferent de l'ordinària: Necessitat Específica de Suport Educatiu (ANESE), una categoria única que inclou l'alumnat amb Necessitats Educatives Especials (NEE), l'alumnat amb Dificultat Específiques d'Aprenentatge (DEA), l'alumnat amb Altes Capacitats (AC), l'alumnat d'Incorporació Tardana (IT), i l'alumnat amb Condicions Personals o d'Història Escolar (CP/HE), però en principi per l'ensenyament obligatori.

Per altra banda, la normativa autonòmica que regula els ensenyaments artístics professionals d'arts plàstiques i disseny no preveu l'**atenció a la diversitat** ni les **adaptacions curriculars individuals** (ACI) a l'aula, tan sols l'article 13.2 del *Real Decreto 596/2007* estatal estableix que: "Els centres que imparteixin ensenyaments professionals d'arts plàstiques i disseny desenvoluparan i completaran els currículums establerts per l'Administració educativa corresponent, mitjançant la posada en pràctica del seu projecte educatiu i la implementació de programacions didàctiques que prenguin en consideració les característiques del context social i cultural, les necessitats de l'alumnat, amb especial atenció als que presentin una discapacitat, i les possibilitats formatives de l'entorn".

Aquestes mesures administratives, que recorda la disposició addicional 1ª del *Reial Decret 596/2007* estatal, es centren principalment en facilitar a l'alumnat els mitjans i recursos que siguin necessaris per accedir als ensenyaments artístics professionals d'arts plàstiques i disseny i cursar-los.

- Accés als estudis (article 17.1 del *Reial Decret 596/2007* estatal).
- Convocatòria extraordinària (article 19.5 del *Reial Decret 596/2007* estatal).
- Expedient acadèmic (article 20.2 del Reial *Decret 596/2007* estatal).

En aquest context, sempre hem intentat donar a l'alumnat un **tracte individualitzat i personalitzat**, raó per la qual pensem que no és necessari adoptar mesures especials per atendre l'alumnat amb problemes d'aprenentatge i altres necessitats educatives específiques, en un sentit (discapacitat psíquica, sensorial o motora, trastorns greus de conducta) o en un altre (superdotació, sobredotació). No obstant això, demanem l'alumnat una adreça de correu electrònic per estar en contacte, enviar i rebre exercicis, atendre consultes puntuals, i poder donar una millor atenció personalitzada, aquesta vegada en línia.

En tot cas, no es poden fer **adaptacions curriculars significatives**, en el sentit d'adequar els objectius educatius, eliminar o incloure determinats continguts essencials, i modificar els criteris d'avaluació, però sí són possibles les **adaptacions curriculars no significatives** (modificacions dels elements del currículum que no afecten a l'assoliment dels objectius d'aprenentatge) i les **adaptacions d'accés al currículum** (elements organitzatius, recursos de tot tipus i optimització d'aquests), en el marc del *Decret 39/2011, de 29 d'abril, pel qual es regula l'atenció a la diversitat i l'orientació educativa als centres educatius no universitaris sostinguts amb fons públics* a les Illes Balears.

De fet, l'article 20.2 (documents bàsics d'avaluació i mobilitat dels ensenyaments professionals d'arts plàstiques i disseny) del *Reial Decret 596/2007* estatal explica que les mesures d'adaptació curricular han de constar a l'expedient acadèmic de l'estudiant (si escau). Per altra banda, no s'ha de confondre l'**adaptació curricular no significativa** de la qual parlem amb l'adaptació a la que fa referència l'article 21 del *Reial Decret 596/2007* estatal està referida a l'**adaptació per trasllat d'expedient acadèmic** a un centre d'altra administració educativa.

7. Criteris, procediments i instruments d'avaluació i qualificació

7.1. Criteris d'avaluació generals:

Durant el curs acadèmic es realitzaran **exercicis pràctics** definits per les unitats didàctiques.
Cada exercici tindrà el mateix valor de cara a la qualificació final de l'assignatura.
L'alumne haurà de presentar el **100% dels treballs** per a poder ser avaluat.
Per aplicar els percentatges de ponderació la qualificació mínima, tant de la part dels treballs i projectes, com de la part de les proves objectives parcials i finals, **haurà de ser de 5**.
Els treballs que no s'hagin lliurat en les dates proposades podran tenir una qualificació màxima de 5 punts.
És imprescindible haver asistit al **75% de les classes** del curs per a poder ser avaluat, en cas contrari es perdrà el dret d'avaluació contínua.
Els treballs presentats en la data fixada es comentaran donant una explicació del resultat obtingut.
Al final del curs es podrà fer entrega dels exercicis que hagin quedat pendents si, s'ha lliurat el 60% dels treballs del 1r i 2n semestre en les dates proposades.

L'avaluació contínua serà individual, seguint el desenvolupament i evolució personal de l'alumnat en cada treball.

7.2. CA/Criteris d'avaluació del mòdul:

Es valorarà la capacitat de l'alumnat per a:

CA01. Definir gràficament formes de la realitat i de la pròpia inventiva utilitzant amb propietat els sistemes de representació més adequats.

CA02. Utilitzar amb destresa i precisió els diferents materials i tècniques del dibuix tècnic amb una atenció especial a la qualitat dels acabats i la presentació final.

CA03. Dibuixar a mà alçada amb destresa i exactitud supòsits de representació espacial propis de l'especialitat.

CA04. Explorar les possibilitats dinàmiques i expressives de l'espai i utilitzar d'una forma creativa els sistemes de representació adequant-los als problemes proposats.

CA05. Identificar i explicar els recursos del dibuix tècnic utilitzats en il·lustracions utilitzant el vocabulari pròpi de l'assignatura adequadament.

CA06. Presentar correctament els treballs adequant-los a les especificacions formals, conceptuals i temporals establertes.

CA07. Utilitzar els recursos narratius de la perspectiva com a instrument compositiu per al disseny de qualsevol il·lustració.

Lliuraments:
Els lliuraments seran físics i digitals.
Es penalitzarà la entrega amb retard dels treballs i els treballs no lliurats i/o no superats es lliuraran en els nous terminis que s'estableixin.
No es considera lliurat un treball si no està al/s suport/s, formats demanat/s i a la carpeta digital (Google DRIVE) o CLASSROOM, assignat per a l'entrega així com el dia i l'hora fixada. Si el suport és electrònic, s'ha de poder obrir amb les versions de programari dels ordinadors de l'Escola, si el treball és físic es lliurarà sempre degudament protegit.
L'alumne tindrà sempre una còpia de seguretat en format digital de tots els treballs que entregui durant el curs.
D'acord al BOIB (16 de març de 2019):

"Els resultats de l'avaluació final de cada mòdul s'han d'expressar en termes de qualificacions d'acord amb una escala numèrica del zero al deu, sense decimals."

7.3 Procediments i tècniques d'avaluació i criteris de qualificació o ponderació (ordinària i extraordinària)

"Según lo que se establece en el apartado 1 del artículo 19 del Real Decreto 596/2007, la evaluación en las enseñanzas profesionales de artes plásticas y diseño será continua y tendrá en cuenta el progreso y la madurez académica del alumnado en relación con los objetivos generales y las competencias profesionales propias del ciclo. La aplicación del proceso de evaluación continua del alumnado requiere que asista de forma regular a las clases y a las actividades programadas para los diferentes módulos formativos del ciclo."

L'alumne perd el dret a l'avaluació continuada si no assisteix regularment.

Faltes injustificades: -10 dies consecutius o 20 dies no consecutius. Si falta a més del 25% de les classes de manera injustificada o, si una vegada avisat, no justifica i continua acumulant faltes d'assistència, serà baixa d'ofici i perdrà les dues convocatòries del curs.

La qualificació mínima dels treballs i projectes haurà de ser de 4 així com de la part de proves objectives parcials i finals en el cas que es facin.
Per superar l'assignatura s'haurà d'obtenir un mínim de 5.
Serà obligatori lliurar tots els treballs i projectes realitzats durant el curs. Si hi ha més de tres lliuraments fora de termini o suspesos obligarán a l'alumne a realitzar una **prova específica** durant la setmana ordinària i/o extraordinaria **que** suposarà el (30%) de la nota global.

Procediments i tècniques d'avaluació	Tipus (*)	Criteris d'avaluació	Ponderació
Quadern d'activitats	*R*	*CA01 – CA02 – CA03 – CA04 - CA06 - CA07*	*10%*
Treballs i projectes	*R*	*CA01 - CA02 - CA03 - CA04 - CA05 -CA06 - CA7*	*90%*
*Prova objectiva específica **	*R*	*CA01 - CA02 - CA03 - CA04 - CA05 -CA06 - CA7*	---
Total			100 %

*Aquest camp s'utilitza per especificar el tipus o caràcter de l'activitat d'avaluació: NR (no recuperable) o R (recuperable).

7.4. Alumnes sense dret a ser avaluats amb avaluació continua (avaluació ordinària i extraordinària):
Aquestes proves estan previstes per alumnes que han arribat a un 25% de faltes (justificades o no) sense motivar la baixa d'ofici.

Procediments i tècniques d'avaluació	Tipus (*)	Criteris d'avaluació	Ponderació
Quadern d'activitats	*R*	*CA01 - CA02 - CA03 - CA04 - CA06 - CA7*	*10 %*
Treballs i projectes	*R*	*CA01 – CA02 – CA03 – CA04 - CA05 -CA06 - CA07*	*60 %*
Prova objectiva final	*R*	*CA01 - CA02 - CA03 - CA04 - CA05 -CA06 - CA7*	*30%*
Total			100 %

*Tipus o caràcter de l'activitat d'avaluació: NR (no recuperable) o R (recuperable).

Serà obligatori lliurar tots els treballs i projectes realitzats durant el curs i realitzar una prova final.

7.5. Activitats complementàries
Les activitats complementàries es desenvoluparan d'acord amb les necessitats acadèmiques de l'assignatura i/o el calendari de les institucions públiques i privades que les organitzen (si escau).

8. Altres observacions

--
8.1 PLAGI: En cap cas podrà ser avaluat i qualificat positivament un projecte total o parcialment coincident (o copiat), sense permís de l'autor/a i/o emprar una imatge aliena o text (de manera directa o indirecta) sense referenciar, amb intencionalitat fraudulenta.